

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА КОНСОЛІДАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено вплив іноземного капіталу на консолідаційні процеси в банківській системі України, визначено його позитивні та негативні наслідки.

Ключові слова: консолідація, злиття та поглинання, іноземний капітал, банківська система України.

Постановка проблеми. На сьогодні Україна активно інтегрується у світове господарство, про що свідчать значні потоки іноземних інвестицій як в Україну, так і з України до інших країн. Досить поширеними зараз є угоди злиття та поглинання компаній за участю іноземних учасників, при цьому останнім часом спостерігається велика кількість угод саме в банківському секторі. Слід відзначити, що переважне місце займає купівля вітчизняних банків іноземними компаніями та банками. Тому в даному аспекті важливого значення набуває дослідження впливу іноземного капіталу на консолідаційні процеси в вітчизняній банківській системі, оскільки останні тенденції ринку угод злиття та поглинання банків в Україні показують, що саме іноземні компанії виступають головними ініціаторами консолідації банківського капіталу в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та практичних питань експансії та впливу іноземного капіталу на банківські системи присвячено роботи таких зарубіжних вчених: В. Бруно, М. Джанетті, Г. Дегріса, С. Классенса та ін. Серед вітчизняних науковців дані питання досліджували: В. Геєць, А. Єпіфанов, М. Савлук, С. Козьменко, Т. Однороженко [5], О. Дзюблюк, Ж. Довгань [2], О. Сугоняка, Л. Виговська [6], А. Мороз, Т. Смовженко, Н. Шелудько, Ф. Шпиг та ін.

Невирішені раніше частини проблеми. Незважаючи на велику кількість робіт зарубіжних та вітчизняних вчених у напрямку дослідження впливу іноземного капіталу на банківську систему України, його позитивних та негативних наслідків проникнення у вітчизняний банківський сектор, деякі питання, пов'язані з дослідженням впливу іноземного капіталу окремо на процес консолідації банків в Україні, залишаються невирішеними.

Метою статті є дослідження впливу іноземного капіталу на консолідаційні процеси в банківській системі України, визначення позитивних та негативних наслідків.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх десяти років консолідація банківського капіталу стала однією з невід'ємних складових формування та розвитку вітчизняного банківського сектору. Про це свідчить доволі велика кількість угод злиття та поглинання банків, найдорожчі з яких були здійснені в період 2005-2010 рр. Відзначимо, що в цей період активну участь в консолідаційних процесах в банківському секторі України приймали іноземні банки, частка яких в статутному капіталі банків України починаючи з 2005 р. зростає: з 9,6% станом на 01.01.2006 до 41,9% станом на 01.01.2012 [1, 2].

Прихід іноземного капіталу в банківську систему України починається у період 2001-2003 рр. У той час було здійснено ряд об'єднань банків, але угоди між

українськими та іноземними банками не набули великого розмаху [3].

Починаючи з 2005 р. спостерігається активізація ринку угод злиття та поглинання банків в Україні та експансії іноземного капіталу у вітчизняну банківську систему. Основною формою проникнення іноземного капіталу стали угоди з купівлі українських банків міжнародними фінансовими компаніями та банками. Однією з перших значних угод була угода про купівлю АППБ «Аваль» групою «Raiffeisen International» вартістю близько 1 млрд. дол. Загалом слід відмітити, що найдорожчі угоди злиття та поглинання банків були здійснені за участю іноземних учасників: 2005 р. – група «BNP Paribas Group» (Франція) придбала АКІБ «УкрСиббанк» за 325 млн. дол., 2006 р. – банківська група «Banca Intesa» (Італія) придбала АКБ «Укрсоцбанк» за 1,161 млрд. дол., 2007 р. – група «Erste Bank der osterreichischen Sparkassen AG» (Австрія) придбала АБ «Престиж» за 104 млн. дол., 2008 р. – група «Intesa Sanpaolo» (Італія) придбала ВАТ «Правексбанк» за 750 млн. дол., 2009 р. – «Внешшэкономбанк» (Росія) придбав ПАТ «Промінвестбанк» за 1,080 млрд. дол., 2010 р. – «Platinum Bank» (Horizon Capital) придбав ПАТ «Хоум Кредит Банк» (Україна) (вартість угоди невідома). Зазначимо, що основними інвесторами в банківську систему України є Франція, Австрія, Росія та Кіпр [4, 5].

Активність іноземних банків на ринку банківських злиттів та поглинань тривала до світової фінансової кризи 2008 р. Але навіть протягом 2008-2010 рр. іноземні інвестори мали більше можливостей та коштів для укладання угод з купівлі українських банків, тому й виступали ініціаторами консолідації банківського капіталу за рахунок поглинання останніх. Українські банки, в свою чергу, активно боролися з наслідками кризи.

Однак протягом 2011-2012 рр. спостерігається зворотна ситуація. З активних покупців українських банків міжнародні фінансові компанії та банки перетворюються на продавців. Незважаючи на відносно високу репутацію іноземних банків порівняно з вітчизняними банками та кращі позиції в умовах кризи 2008-2009 рр. деякі міжнародні фінансові групи оголосили про вихід з українського ринку: наприкінці 2010 р. покинула ринок група «Home Credit Group», що володіла «Хоум Кредит Банком», російська «Ренессанс Групп» продала «Ренессанс Капітал», інвестиційна група «Kardan N.V.» повідомила про продаж 84% акцій «ВіЕйБі Банку», фінансова група «Bank of Georgia» залишила за собою лише 19,4% акцій «БГ Банку» [6].

Слід відмітити, що ситуація на ринку злиттів та поглинань в банківському секторі України в 2011-2012 рр. відповідає загальносвітовим тенденціям. Так у останньому кварталі 2011 р. обсяг міжнародних угод злиття та поглинання банків скоротився приблизно на 40% [7].

Враховуючи бажання деяких іноземних компаній покинути український ринок, не слід однак забувати про те, що в післякризовий період іноземні банки можуть мати вирішальне значення для укрупнення банківського бізнесу в Україні. На даний момент в українських банків, особливо третьої та четвертої групи, існує два варіанти для того, щоб втриматися на ринку банківських послуг: або об'єднання між собою, або продаж іноземним інвесторам. Ситуація загострюється й підвищенням вимог Національного банку України (НБУ) до мінімального розміру статутного капіталу банку [8].

Розглядаючи питання впливу іноземного капіталу на консолідаційні процеси в банківській системі України, доцільним є аналіз останніх тенденцій в напрямку законодавчого регулювання трансграничних злиттів та поглинань в українському банківському секторі. Так 8.09.2011 були прийняті нові правила НБУ, які значно змінили процес отримання дозволу НБУ для трансграничних злиттів та поглинань в банківському секторі України. Слід відзначити, що процедура отримання дозволу НБУ на сьогодні до кінця не відпрацьована та залежить від інтерпретації НБУ. У зв'язку з

цим, правильне структурування та планування трансграничних злиттів та поглинань українських банків за участю іноземних інвесторів стає ще більш важливим [9].

Нові правила стосуються наступних змін щодо регулювання НБУ трансграничних угод злиття та поглинання компаній:

- власник істотної участі (тобто власник не менше, ніж 50% акцій, що придбаються) має звертатися із запитом придбати акції не лише до продавця, а й до НБУ про придбання більше, ніж 10%, 25%, 50% або 75% акцій;

- у разі володіння контрольним пакетом акцій покупець надає два окремі пакети документів до НБУ: підтвердження від продавця та документи від власника істотної участі;

- двостороння угода між НБУ та Центральним банком (ЦБ) країни, в якій розташований об'єкт придбання. На сьогодні існують двосторонні угоди НБУ з такими країнами: Білорусь, Вірменія, Киргизстан, Кіпр, Китай, Литва, Люксембург, Польща, Російська Федерація, Туреччина, Швеція, Угорщина;

- відсутність двосторонньої угоди може призвести до відмови зі сторони НБУ у наданні дозволу на приєднання банків (згідно листа НБУ № 8-313/6192-12246);

- нові аудиторські звіти, що надаються учасниками угоди злиття або поглинання;

- звіт від ЦБ країни, в якій знаходиться продавець, про регулятивний капітал установи та згоду продавця з економічними нормативами після поглинання;

- період розгляду документів НБУ складає три місяці [10].

Отже, нові законодавчі зміни направлені на підвищення прозорості консолідаційних угод між банками та спрощення процедури їх укладання.

Вплив іноземного капіталу на консолідаційні процеси в банківському секторі України є неоднозначним та вимагає виокремлення його позитивних та негативних наслідків.

Позитивний вплив іноземного капіталу на консолідаційні процеси в банківській системі України проявляється через:

- залучення додаткових іноземних інвестицій в економіку України;

- купівлю «нездорових» вітчизняних банків, що покращує загальний стан банківської системи;

- підвищення рівня конкуренції на ринку банківських послуг;

- пришвидшення інтеграції України у світове господарство, зокрема у фінансові системи найбільш розвинутих країн світу.

У той же час значна участь іноземних компаній та банків в консолідації вітчизняного банківського капіталу має ряд негативних наслідків:

- надмірна конкуренція, яку створюють іноземні банки вітчизняним, що не дає змоги останнім втримувати свої позиції на ринку банківських послуг;

- прихід іноземного власника досить часто кардинально змінює підхід до ведення банківського бізнесу у придбаному банку;

- складність контролю та моніторингу угод злиття та поглинання банків за участю іноземних учасників;

- встановлення контролю за банківською системою України з боку іноземних власників вітчизняних банків.

Висновки. Таким чином, іноземний капітал відіграє важливу роль в консолідації банківського капіталу в Україні. Незважаючи на зміну інтересів іноземних учасників в процесі консолідації (іноземний власник виступає або як покупець, або як продавець банку), все ж таки іноземні компанії будуть виступати головними гравцями на ринку злиттів та поглинань банків в Україні через більші фінансові можливості та більший досвід у консолідаційних процесах за участю банків.

Загалом, іноземний капітал позитивно впливає на розвиток та становлення банківської системи України. У той же час негативні наслідки впливу іноземних компаній на консолідаційні процеси у вітчизняному банківському секторі можна нівелювати за допомогою державного регулювання та контролю даних процесів.

Удосконалення системи державного регулювання та контролю консолідаційних процесів в банківському секторі України має стосуватися розробки системи ефективного моніторингу та оцінки угод злиття та поглинання банків, у першу чергу, за участю іноземних компаній та банків.

Література

1. Офіційний Інтернет-сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Економічні матеріали. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.
2. Довгань, Ж.М. Позитивні та негативні наслідки впливу іноземного капіталу на стійкість банківської системи України [Електронний ресурс] / Ж.М. Довгань // Фінансово-кредитна діяльність : проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Х. : ХІБС УБС НБУ, Вип. 1 (10)/2011, Ч. 2. – С. 38-44.
3. Чурило, П.Б. Стан здійснення угод злиття і поглинання в банківській системі України [Електронний ресурс] / П.Б. Чурило // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2010. – №27. – Режим доступу: http://www.lib.nau.edu.ua/Journals/3_27_2010/Churilo.pdf.
4. Степаненко, Б. Інтернаціоналізація банківського сектору України: ціна й методи злиття та поглинань [Електронний ресурс] / Б. Степаненко // Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
5. Однороженко, Т.В. Роль процессов слияния и поглощения банков в развитии банковской системы Украины [Электронный ресурс] / Т.В. Однороженко // Наука и практика. – Режим доступа: <http://www.конференция.com.ua/pages/view/174>.
6. Выговская, Л. Экспансия банков с иностранным капиталом пошла на убыль [Электронный ресурс] / Л. Выговская // Экономические известия. – 2011. – № 39. – Режим доступа: <http://finance.eizvestia.com/full/ekspansiya-bankov-s-inostrannym-kapitalom-poshla-na-ubyl>.
7. Новини «Finance.ua» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/>.
8. Бизнес. «Kyiv Post» [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.kyivpost.ua/business/news/>.
9. ВКП о трансграничных поглощениях в украинском банковском секторе: законодательные новшества и тенденции [Электронный ресурс] / События. «Василь Кисиль и Партнёры». – 2011. – Режим доступа: http://www.kisilandpartners.com/rus/press_room/events/1045/.
10. Кyrpa, Y. Cross-border Acquisitions in Ukrainian Banking Sector. Legislative Novelties & Trends [Electronic source] / Y. Kyrpa // Ukrainian Banking Forum, 17 November 2011, Kyiv. – Access mode: http://www.kisilandpartners.com/upload/Kyrpa_Cross_Border_ASBF_eng.pdf.

Summary. The article observes the influence of foreign capital on consolidation processes in the banking system of Ukraine. The author analyzes the main M&A deals in the Ukrainian banking sector with the participation of foreign banks and determines positive and negative sides of the influence of foreign capital.

Keywords: consolidation, mergers and acquisitions, foreign capital, banking system of Ukraine.